

עמק השבוע

פרשת וירא תשפ"ז והימים שסביבותיה

גליון קלח

עיונים וביאורים במהות ימי השבוע
מאת הרח"ג ר' ראובן מלך שווארץ שליט"א
מחבר סדרת הספרים גינת ראובן, עמקי ראובן, מנחת ראובן ומעינת ראובן

שנה ג

תענית שני בתרא

למי שלא התענה בשני קמא וחמישי

להתענות מקצת מהתעניות, ושפיר יש להו שם תעניות בה"ב המיוחדות.

ואם כן גם מי שלא התענה או התפלל תפילות מיוחדות בהאי חודש בשני קמא או בחמישי עדיין יש לו לעזור חילו ולהתפלל התפילות המיוחדות בשני בתרא מעומקא דליבא, והקב"ה ישמע שעותינו.

הנה יש לי ראי' ברורה לכאורה דאין התעניות תלויות אהדדי, שהרי כשפסח שני חל להיות בשני בתרא דחודש אייר אז הרבה סוברים שאין מתענים ואין מתפללים תפילות מיוחדות כלל בשני בתרא, ואפילו הכי מתענים ומתפללים בשני קמא ובחמישי (ובמי שבירך לבה"ב רק אומרים "שני וחמישי"), וא"כ מבואר דגם מי שאינו מתענה "שני וחמישי שני" עדיין יכול

הנה יל"ע לגבי מי שלא התענה תעניות בה"ב ולא התפלל תפילות בה"ב בשבוע שעבר בשני קמא ובחמישי, האם עדיין יש ענין לו להתענות ולהתפלל תפילות מיוחדות בשני בתרא, או האם תעניות בה"ב הן חטיבה אחת, ואם לא התענה והתפלל תפילות מיוחדות בשני וחמישי, תו לית לו ענין מיוחד להתענות ולהתפלל תפילות מיוחדות בשני בתרא.

י"ז מרחשון יום מיוחד לירידת גשמים

והנה יל"ע למה הו' התאריך ד"ז מרחשון מיוחד לירידת גשמים, דאח"כ חזינו מהתנאים ומהמבול ומהליקוטי הש"ס דיום י"ז מרחשון הוא יום מיוחד לירידת גשמים, אבל הא גופא צ"ב, למה הו' יום י"ז מרחשון מיוחד לירידת גשמים.

ולפי הנתבאר בליקוטי הש"ס יש להסביר, דהנה הו"ר הוא יום כ"ו מתחילת הבריאה. (דתחילת הבריאה היתה בכ"ה אלול, דאדם הראשון נברא בא' תשרי, ויום כ"ו הוא בכ"א תשרי דהיינו הו"ר, וראיתי הדגשה זו בראשונים, דעי' ברבנו בחיי על במדבר פי"ד פ"ט דאיתא וז"ל והרמב"ן ז"ל פירש סר צלם מעליהם, שהוסר הצל מעל ראשם, ממה שידוע כי בליל החותם הגדול של הושענא רבה, הוא יום עשרים ושש לבריאת העולם, לא ימצא צל לראש מי שעתיד למות באותה שנה, וזה כאילו אמר כבר נגזרה עליהם. עכ"ל. ועי' ברבנו בחיי בספר כד הקמח ערך ערבה דאיתא וז"ל ויום שביעי של ערבה זה הוא יום כ"א לתשרי כמספר שם יה"ו שבו נחתם העולם לשש קצוות והוא יום כ"ו לבריאת עולם שנברא בכ"ה באלול ונקרא היום הזה יום החותם הגדול כנגד השם הגדול שבו נברא העולם ולכן נקרא הושענא רבה. עכ"ל.) וי"ז מרחשון הוא יום כ"ו אחרי הו"ר (דמכ"ב תשרי עד ל' תשרי יש ט' ימים ועוד י"ז ימים מחשון הוא כ"ו ימים), וא"כ י"ל דמאיזה סיבה דהביאה ראשונה היא כ"ו ימים מתחילת הבריאה (מסתמא זה שייך להא דכ"ו הוא כמנ"ן הו"ה וכדמבואר בדברי רבנו בחיי

וברותחין נידונו כתיב הכא וישכו המים וכתוב התם וחמת המלך שככה תנו רבנן חכמי ישראל מונין למבול כרבי אליעזר ולתקופה כרבי יהושע חכמי אומות העולם מונין אף למבול כרבי יהושע. הרי למסקנת הסוגיא חכמי ישראל סוברים דהמבול התחיל ב"ז מרחשון, ולכאורה י"ל דזה מראה ד"ז מרחשון הוא יום מיוחד לירידת גשמים, וזה מתאים עם הנתבאר דיום י"ז מרחשון לחוד הוא יום רביעה לפי כל התנאים. (הנה בסוגיא בתענית הנ"ל נחלקו התנאים איזה "רביעה" היא ב"ז מרחשון, דלר' מאיר הוא רביעה שלישית, ולר' יהודה הוא רביעה שניה, ולר' יוסי הוא רביעה ראשונה. ולהתבאר נמצא שנחלקו אי המבול התחיל ביום רביעה ראשונה, שניה או שלישית. וצ"ע מהו ביאור מחלוקתם בזה. וצ"ע.)

ועיין בליקוטי הש"ס במסכת תענית דאיתא וז"ל ענין רביעה ראשונה שהוא י"ז במרחשון כי ארז"ל אין האשה מתעברת מביאה ראשונה והנה ביאה ראשונה שה' לישראל עם רחל וכו' מבריאת העולם ה' ביום שמיני עצרת בסוד משיב הרוח ומוריד הגשם וזה ה' ע"י חבטת ההושענא בהושענא רבה כי ערבה ג' זרע ואינה מתעברת מביאה ראשונה עד שבעה עשר במרחשון שהיא הביאה שנייה ואז יבא המטר בביאה הב' ואח"כ בט"ו בשבט יורדת הרביעה הג' ועולה אש התהום ומחניט האילנות וע"כ הוא ר"ה לאילנות. עכ"ל. הרי שוב משמע ד"ז מרחשון הוא יום מיוחד לענין גשמים.

עיין במס' תענית דף ו ע"א דאיתא דתניא איזו היא רביעה ראשונה הבכירה בשלשה במרחשון בינונית בשבעה בו אפילה בשבעה עשר בו דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר בשבעה ובשבעה עשר ובעשרים ושלשה רבי יוסי אומר בשבעה עשר ובעשרים ושלשה ובראש חדש כסליו. הרי דהיום היחיד שהוא "רביעה" לפי כל התנאים הוא יום י"ז במרחשון.

ועיין בפ' נח דכתיב "בשנת שש מאות שנה לחיי נח בחדש השני בשבעה עשר יום לחדש ביום הזה נבקעו כל מעינות תהום רבה וארבת השמים נפתחו". ועי' במס' ר"ה דף יא ע"ב דאיתא דתניא בשנת שש מאות שנה לחיי נח בחדש השני בשבעה עשר יום לחדש רבי יהושע אומר אותו היום שבעה עשר באייר היה יום שמזל כימה שוקע ביום ומעינות מתמעטין ומתוך ששינו מעשיהן שינה הקדוש ברוך הוא עליהם מעשה בראשית והעלה מזל כימה ביום ונטל שני כוכבים מכימה והביא מבול לעולם רבי אליעזר אומר אותו היום שבעה עשר במרחשון היה יום שמזל כימה עולה ביום ומעינות מתגברים ומתוך ששינו מעשיהם שינה הקדוש ברוך הוא עליהם מעשה בראשית והעלה מזל כימה ביום ונטל שני כוכבים והביא מבול לעולם בשלמא לרבי יהושע היינו דכתיב שני אלא לרבי אליעזר מאי שני שני לדין בשלמא לרבי יהושע היינו דשינה אלא לרבי אליעזר מאי שינה כדרב חסדא דאמר רב חסדא ברותחין קלקלו וברותחין נידונו ברותחין קלקלו בעבירה

הנ"ל) הוא הדין דהביאה שניה הוא ב"ז מרחשון, אחרי עוד כ"ו ימים. וא"ש למאד. עיין במתני' במס' תענית פ"א מ"ד דאיתא הגיע שבעה עשר במרחשון ולא ירדו גשמים התחילו היחידים מתענין שלש תעניות. ועי' במאירי למסכת נדרים דף סב ע"ב דאיתא וז"ל

ולענין פסק כתבנו במסכת תענית כרבי מאיר וכמו שאמרו שם שאם הגיע שבעה עשר במרחשון ולא ירדו גשמים מתחילין יחידים להתענות ויש פוסקים כרבי יוסי ולענין נדר מיהא רוב פוסקים כתבוה כן **אלא שלענין תענית יחידים פסקו כלם להיות יחידים מתענים**

משבעה עשר במרחשון ואילך ואיני יודע מה הביאם לכך ומתוך כך נראה לי לפסוק כרבי מאיר אף לענין נדרים כסתם משנה שבתעניות. עכ"ל. ולהנ"ל אפשר דמה שהביאם לכך היינו משום שקיבלו ש"ז מרחשון הוא יום מיוחד לירידת גשמים. וצע"ע בזה.

האם י"ז מרחשון הוא "יום הגשמים"

הנה ע"ש במס' תענית דף ו' דמבואר לפי גירסא דילן דק"י"ל כר' יוסי דהג' רביעות הן ב"ז חשון ובכ"ג בו ובראש חדש כסליו, ולפ"ז י"ז חשון אינו רק מיוחד לגשמים בעלמא, אלא הוא מיוחד לתחילת הגשמים. (ועי' בירושלמי במס' קדושין דאיתא ובקידוש השם כתיב מתחלת הקציר עד נתן מים עליהם, מלמד שהיו תלויין משישה עשר בניסן עד שבעה עשר במרחשון והיו העוברים והשבים אומרים מה חטאו אלו שנשתנית עליהן מידת הדין, והיו אומרים על שפשטו ידיהן בגרים גרורים.)

[עיין ברמב"ם בהל' מתנ"ע פ"א ה"א דאיתא וז"ל מאימתי מותרין כל אדם בשכחה של זיתים בארץ ישראל אם שכח אותה בראש הזית הרי זה מותר בה מראש חדש כסליו שהוא זמן רביעה שנייה בשנה אפילה. עכ"ל. הרי מבואר דר"ח כסלו הוא זמן רביעה שנייה בשנה אפילה. ועי' במפרשים שביארו שהרמב"ם פירש דאין הג' זמנים הנ"ל הזמנים של הג' רביעות, אלא הם ג' זמנים לרביעה שני' (ובע"כ שלא גרס "איזו היא רביעה ראשונה" בסוגיא שם, אלא מסתמא גרס כגירסת הר"ח שם "מאימתי זמן רביעה"), וכ"ה בפהמ"ש בפרק ח' דמס' פאה וז"ל זמן רביעה שנייה בארץ הצבי בשנה המבכרת הוא ב"ז במרחשון ובשנה הבינונית בכ"ג במרחשון ובשנה המאוחרת בראש חדש כסליו. עכ"ל. וא"כ גם ראש חודש כסלו נכלל ברביעה שני', וא"ש שהרמב"ם סובר כנ"ל דאין היתר הזיתים עד ר"ח כסלו. (אלא דעדיין צ"ב דלמה אזלינן בתר שנה אפילה ולא שנה בינונית לענין היתר הזיתים. עי' בכס"מ ובעוד מפרשים.) נמצא דלהרמב"ם יש ל"ז חשון ייחוד אחר, דהוא הזמן דרביעה שנייה בשנה בכירה. (הנה בסוגיא הנ"ל בתענית איתא דהלכה כרבן גמליאל דמתחילים לשאול ותן טל ומטר לברכה בז' חשון, ואיתא שם דהנפק"מ מרביעה ראשונה היא לשאול, וא"כ בע"כ דרביעה ראשונה היא בז' חשון, אבל איתא שם דפסקינן כר' יוסי ולר' יוסי הרביעה ראשונה היא ב"ז חשון ולא בז' חשון, עיי"ש ברש"י ובש"ך ביו"ד ס' ר"כ ס"ק ל"א, והעירו דלהרמב"ם זה לא קשה, דלהרמב"ם הא דר' יוסי הקדים להזכיר י"ז חשון אינו משום דסובר דהרביעה ראשונה היא ב"ז חשון, אלא משום דסובר דבשנה בכירה הרביעה שני' היא ב"ז חשון אבל לעולם י"ל דהרביעה ראשונה היא בז' חשון ולכן מתחילים לשאול בז' חשון.) הנה לפי שיטת הרמב"ם דהג' זמנים

שהוזכרו בסוגיא הם ג' זמנים לרביעה שני', לכא"ז צ"ב קצת דלמה באמת רק הוזכרו הזמנים להרביעה שני' ולא הוזכר הזמן לרביעה ראשונה. והנה עיי"ש בפהמ"ש החדשים דאיתא וז"ל והמטר אשר ירד לפני שבעה עשר במרחשון אינו אלא ממאורעות זמן האסיף לא משל תחילת החורף. עכ"ל. הרי דהרמב"ם סובר דיש חילוק יסודי בין הרביעה ראשונה להרביעה שני', דדוקא הרביעה השני' נחשב לגשמים מתחילת החורף, ואפשר דלכך לא הוזכר הזמן דרביעה ראשונה, דדוקא הוזכרו הזמנים להגשמים של השנה הבאה. (ואפשר דזהו הביאור בהא דחזי' במשנה שם בפאה ובמס' שביעית פ"ט מ"ו ומ"ז שיש הרבה דברים שתלויים דוקא ברביעה שני' ולא ברביעה ראשונה. עיין.) הנה לפ"ז נמצא דבין לאידך שיטות ובין להרמב"ם י"ז חשון הוא מיוחד לתחילת הגשמים, דלפי אידך שיטות הוא מיוחד לתחילת הגשמים משום דהוא זמן רביעה ראשונה, ולהרמב"ם הוא מיוחד לתחילת הגשמים משום דרביעה שנייה הוא תחילת גשמי החורף הבא.]

הנה לפ"ז יש גם עוד ייחוד ל"ז מרחשון, דהוא היום דמתחילים הבני אדם לקבל עיקר ה"תוצאות" מה"דין" שהיה בר"ה ויוהכ"פ והו"ר ושמיני"ע, דבאותם ימים היה איהו גזר דין (ועיקר הגמור דין הוא הגמור דין על המים כדמבואר בדיני הו"ר), ועתה יורד גשם מחמת אותו דין או לא יורד גשם מחמת אותו דין, (ובימי נח מבול בא מחמת הדין כדאיתא בסוגיא במס' ר"ה הנ"ל.)

ועיין במס' תענית דף ז ע"א דאיתא אמר רבי אבהו גדול יום הגשמים מתחילת המותים דאילו תחיית המתים לצדיקים ואילו גשמים בין לצדיקים בין לרשעים ופליגא דרב יוסף דאמר רב יוסף מתוך שהיא שקולה כתחיית המתים קבעוה בתחיית המתים אמר רב יהודה גדול יום הגשמים כיום שניתנה בו תורה שנאמר יערף כמטר לקחי ואין לקח אלא תורה שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו רבא אמר יותר מיום שניתנה בו תורה שנאמר יערף כמטר לקחי מי נתלה במי הוא אומר קטן נתלה בגדול, ועיי"ש בדף ז ע"ב דאיתא אמר רבי חמא ברבי חנינא גדול יום הגשמים כיום שנבראו שמים וארץ שנאמר הרעיפו שמים ממעל ושחקים יזלו צדק תפתח ארץ ויפרו ישע וצדקה תצמיח יחד אני ה' בראתיו בראתים לא נאמר אלא בראתיו אמר רב אושעיא גדול יום הגשמים

שאפילו ישועה פרה ורבה בו שנאמר תפתח ארץ ויפרו ישע, ועיי"ש בדף ח ע"ב דאיתא ואמר רבי יצחק גדול יום הגשמים שאפילו פרוטה שבכיס מתברכת בו שנאמר לתת מטר ארצך בעתו ולברך את כל מעשה ידך וכו' אמר רבי יוחנן גדול יום הגשמים כיום קבוץ גליות שנאמר שובה ה' את שביתנו כאפיקים בנגב ואין אפיקים אלא מטר שנאמר ויראו אפיקי ים ואמר רבי יוחנן גדול יום הגשמים שאפילו גייסות פוסקות בו שנאמר תלמיה רוח נחת גדודיה.

הרי מבואר בגמ' שיש ז' מעלות ל"יום הגשמים", שהוא גדול מתחיית המתים, שהוא גדול מיום שניתנה בו תורה, שהוא כיום שנבראו שמים וארץ, שאפילו ישועה פרה ורבה בו, שאפילו פרוטה שבכיס מתברכת בו, שהוא כיום קבוץ גליות, שאפילו גייסות פוסקות בו. [ועי' בספר הליקוטים בפרשת ויצא פרק ל"ו דאיתא וז"ל ולהיות כל טובתנו תלויה בזה הבירור, כי כשיושלם כל הבירור יבא משיחנו בע"ה, והבירור תלוי במטר, לכן לא נזכר עונש גדול בתורה כמו מניעת המטר, והשכר היותר גדול ונתתי מטר ארצכם, משום שבמטר תלויה ביאת המשיח, וז"ש ז"ל גדול יום הגשמים כיום קבוץ גליות, כי מה שייכות לזה עם זה, אלא קבוץ הגליות עצמן, הוא קבוץ כל הניצוצות הללו שהם שבויים בגלות, ולכן גדול יום הגשמים, כי הוא קבוץ גליות עצמן, וז"ש בגמ' שובה ה' את שביתנו כאפיקים בנגב, שהוא המטר. עכ"ל.]

ולפי הנתבאר נמצא דהני ז' מעלות נאמרו בעיקר על יום י"ז מרחשון, שהוא יום מיוחד לגשמים, ויום זה יותר משאר ימים נקרא יום הגשמים. (אבל עי' בספר אמרי אמות ימים אחרונים של סוכות דאיתא וז"ל איתא בגמרא גדול יום הגשמים כיום שניתנה בו תורה וכו' רבא אמר יותר מיום שניתנה בו תורה שנאמר יערף כמטר לקחי מי נתלה במי הוא אומר קטן נתלה בגדול, ואיתא בעבודת ישראל מהמגיד מקאזנין ז"ל דיום הגשמים הכוונה לשמיני עצרת שמתחילים לומר בו משיב הרוח ומוריד הגשם. עכ"ל. ועע"ש דאיתא וז"ל איתא בגמרא גדול יום הגשמים וכו' יותר מיום שניתנה בו תורה ואיתא דיום הגשמים היינו היום שמתפללים בו על הגשמים, שמיני עצרת גדול יותר משבועות כדאיתא גדולה שמושה של תורה יותר מלמודה וכו' אשר יצק מים וכו'. עכ"ל. הרי מבואר דשמיני עצרת הוא "יום הגשמים". וצע"ע.)

האם י"ז מרחשון הוא הרביעה ראשונה להלכה

בי"ז במרחשון וכן על המחבר אלא שיש ליישב בדוחק וצ"ע, ונ"ל שמטעם זה נהגו לברך בה"ב בשבת ראשון שאחר ר"ח מרחשון שאע"פ שכתב מהרי"ו בדיני והלכות סי' י"ב שאין להתחיל להתענות בה"ב עד י"ז במרחשון דהוי רביעה ראשונה והכי איתא בספר אבי"ה וכן ראיתי ממהרי"ל ז"ל, והביאו בהגה' מנהגים מ"מ כיון דק"ל דרביעה ראשונה היא ז' במרחשון וכמ"ש אם כן יש לברך ברביעה ראשונה ואם כן לעולם אין פוסקין תענית בה"ב קודם ז' במרחשון. עכ"ל.

אולם יש להעיר, דעיי"ש בתענית דף ו' דמבואר דלפי ר' יהודה הרביעה השלישית היא בכ"ג מרחשון, ומבואר שם דהנפק"מ מהרביעה השלישית היא "להתענות". וא"כ לכאורה מבואר דלחטור דמתחילים להתענות בשביל גשמים מכ"ג מרחשון ואילך.

אבל למעשה לכא' זה אינו, דעיי' בטור או"ח סי' תקע"ה דאיתא וז"ל סדר תעניות שמתענין בא"י על הגשמים כן היא הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו הגשמים היחידים מותענין וכו' אבל לא שאר העם הגיע ר"ח כסליו ולא ירדו הגשמים ב"ד גוזרין שלש תעניות על הציבור ב' וה' וב'. עכ"ל. הרי מאיזה טעם הטור פסק דהתעניות תלויות בי"ז מרחשון ור"ח כסלו ולא בכ"ג מרחשון, וא"כ אפשר דחזינו דלא קיי"ל כר' יהודה. וצ"ע בזה.

ואף דהשו"ע ביו"ד שם רק הביא דעת הרמב"ם דפסק כר' יוסי, ולא הביא דעת הטור, אבל נראה דהא מיהא דבני אשכנז פוסקים כהטור, דעיי"ש ברמ"א דאיתא וז"ל ובגולה, זמן הגשמים ששים יום אחר התקופה שמתחילין אז השאלה, וזמן רביעה שניה שבעים יום אחר התקופה. עכ"ל. ודוקא לר' יהודה הוי הרביעה שניה י' ימים אחרי הרביעה הראשונה, ולא לר' יוסי, וא"כ לכאורה חזינו דהרמ"א נקט דקיי"ל כהטור. ואף אם תאמר דזהו סתום ברמ"א כיון שלא כתב להדיא דקיי"ל כר' יהודה, אפ"ה נראה שלמעשה קיי"ל כר' יהודה, דעיי"ש בש"ך בס"ק ל"א דאיתא וז"ל והמחבר והרב השמיטו דעתם משום שתמה בב"י היאך פסקו כר' יודא לגבי ר' יוסי אבל באמות תמהני על תמיהתו שהרי מבואר בש"ס בנדרים (דף ס"ג ע"א) למאי נ"מ לשאלה ולנדרים ולתענית ובשאלה קיי"ל שהוא בשבעה במרחשון וכמ"ש הט"ו בא"ח ריש סי' קי"ז והוא מוסכם מכל הפוסקים וכ"כ רש"י רפ"ק דתענית נראה לר' דה"ג אמר רב חסדא הלכה כרבי יודא דאמר ראשונה בז' במרחשון ואז מתחילין לשאול כדלקמן, וכן מוכח שם בש"ס דאמר רב חסדא הלכה כר"ג דשואלין בז' במרחשון והכי קא פסיק הלכתא בש"ס (שם דף י') ואדרבה על הרמב"ם יש לתמוה שבפ"ב מהל' תפלה פסק דשואלין בז' במרחשון והיינו כר' יודא וכאן פסק דרביעה ראשונה היא

אבל יש להעיר, דאפשר דלהלכה אין הרביעה ראשונה בי"ז מרחשון. דראינו דבסוגיא במס' תענית הנ"ל שיש ג' שיטות מתי הן הרביעות, ואף שראינו דמבואר מפשטות הסוגיא דקיי"ל כר' יוסי הסובר דרביעה ראשונה הוא בי"ז מרחשון, אבל אפשר דאין זה ההלכה. דעיי"ש דאיתא דהלכה כר"ג הסובר דשואלים בז' מרחשון, ואיתא שם שהנפק"מ דרביעה ראשונה היא לשאול, וא"כ מבואר דקיי"ל דרביעה ראשונה היא בז' מרחשון, וזהו כר' יהודה ודלא כר' יוסי. ועיי"ש ברש"י שבאמת גרס הלכה כר' יהודה. וכיון דקיי"ל להלכה דשואלין בז' מרחשון אפשר דמבואר דקיי"ל כגירסת רש"י ודלא כגירסת דילן.

ועיי' בטור ביו"ד סי' ר"כ דאיתא וז"ל האוסר עצמו מדבר עד הגשם אסור עד זמן הגשם וכשיגיע זמן הגשם שהוא בא"י ז' במרחשון ובגולה ס' יום לתקופה מותר אפי' לא ירדו גשמים ואם אומר עד שירדו גשמים או עד הגשמים אסור עד שתד רביעה שנייה שהיא בא"י י"ז במרחשון ובגולה ע' יום לתקופה. עכ"ל. ועיי' בטור בחו"מ סי' רע"ד דאיתא וז"ל לאחר שנקצרה התבואה הולכים בשביל שעל פני השדות עד שבעה עשר במרחשון שהוא זמן רביעה שנייה ומשם ואילך אינו רשאי ליכנס בשדות שדריסת הרגל קשה להן. עכ"ל. הרי דהטור פסק כר' יהודה.

החילוק בין י"ז מרחשון לט"ז בשבת לגבי תחנון ותעניות

זמן ביאה, ולא מצינו שום שמחה בי"ז במרחשון. הנה אולי י"ל, דאה"נ ביום י"ז מרחשון יבוא המטר, אבל לא דוקא שיבוא מהאי מטר שום גידול (והרי בהדי' ימות הגשמים בא עונה שהאילנות נחרבות ונעשים כמתים), אלא בעינן שבט"ו בשבת שהקב"ה יביא איזה כח נוסף (שיעלה אש התהום) שעיי"ז יבוא חנטת הפירות. ויש לומר דלכן השמחה הוא בט"ו בשבת, ולא בי"ז במרחשון, שרק בט"ו בשבת חזינו שהגשמים שירדו בי"ז במרחשון יביאו לפירות ולא רק לחורבן ומבול (לאפוקי שנת המבול דהגשמים דיי"ז מרחשון רק הביאו לחורבן). וצ"ע בזה.

שחנטו לפני ט"ו בשבת על פירות שחנטו אחרי ט"ו בשבת, ואין תורמין ומעשרין מפירות שחנטו אחרי ט"ו בשבת על פירות שחנטו לפני ט"ו בשבת, ולמה הוי זה סיבה ליום שמחה.

והנה לפי הנתבאר בדברי הליקוטי הש"ס לכאורה יש לנו ביאור בהשמחה דט"ו בשבת, דט"ו בשבת הוא "זמן ביאה" וחיבור בין הקב"ה לארץ, דומיא לשמיני עצרת, ולא הוי שמחה כל כך כשמיני עצרת, דשמיני עצרת הוי כמו שמחת חתונה, השמחה של הביאה ראשונה, אבל הא מיהא הוי שמחה משום דהוי זמן ביאה.

אבל לכאורה קשה, דהא גם י"ז במרחשון הוי

הנה ראינו המבואר בליקוטי הש"ס דיי"ז מרחשון וט"ו בשבת נכללו בסדר אחד דגשמים. והנה ט"ו בשבת הוזכר בשו"ע באו"ח בב' מקומות. בסי' קל"א ס"ו מבואר דנהגו שלא ליפול על פניהם בט"ו בשבת, ובסי' תקע"ב ס"ג מבואר שיש איזה איסור תענית בט"ו בשבת. והנה בדרך כלל לא אומרים תחנון ויש איסור תענית בימים שהם "ימי שמחה", וא"כ משמע בשו"ע דט"ו בשבת הוא יום שמחה. והמפרשים העירו דצ"ב, למה הוי ט"ו בשבת יום שמחה, הרי בפשוטו הא דאיתא במשנה בריש ראש השנה דט"ו בשבת ראש השנה לאילן הוי דין מדיני תרומות ומעשרות דאין תורמין ומעשרין מפירות

גליון זה מוקדש לע"נ
ר' צבי אהרן בן ר' אברהם יצחק כרמל ז"ל
ר' גרשון ברוך בן ר' משה ז"ל

עמק הפרשה

הרה"ג ר' ראובן מלך שווארץ שליט"א

זעקת סדום ועמורה כי רבה [י"ח, כ']

עין ברמב"ם בהלכות תשובה פ"ג ה"א וה"ב דאיתא וז"ל כל אחד ואחד מבני האדם יש לו זכיות ועונות מי שזכיותיו יתירות על עונותיו צדיק ומי שעונותיו יתירות על זכיותיו רשע מחצה למחצה בינוני. וכן המדינה אם היו זכיות כל יושביה מרובות על עונותיהן הרי זו צדקת ואם היו עונותיהם מרובין הרי זו רשעה. וכן כל העולם כולו, אדם שעונותיו מרובין על זכיותיו מיד הוא מת ברשעו שנאמר על רוב עונך וכן מדינה שעונותיה מרובין מיד היא אובדת שנאמר זעקת סדום ועמורה כי רבה וגו' וכן כל העולם כולו אם היו עונותיהם מרובין מזכיותיהן מיד הן נשחתין שנאמר וירא ה' כי רבה רעת האדם ושקול זה אינו לפי מנין הזכיות והעונות אלא לפי גודלם יש זכות שהיא כנגד כמה עונות שנאמר יען נמצא בו דבר טוב ויש עון שהוא כנגד כמה זכיות שנאמר וחוטא אחד יאבד טובה הרבה ואין שוקלין אלא בדעתו של אל דעות והוא היודע היאך עורכין הזכיות כנגד העונות. עכ"ל.

הרי שהרמב"ם למד מהפרשה דחורבן סדום ועמורה דינים הנוגעים בכל זמן, וחורבן סדום ועמורה לא היה איזה סוג הוראת שעה מחמת גודל רעתם או מחמת שהיו בארץ ישראל.

והנה לפ"ז צ"ב מה היה כל השו"ט בין הקב"ה ואברהם אבינו בענין מספר הצדיקים, איך הני צדיקים יצילו המדינות. ולמה הרמב"ם לא הזכיר מזה כלום. וצע"ע בזה.

דעת תורה

מנחם ראש הישיבה הגאון רבי דוד פיינשטיין שליט"א

ויבאו שני המלאכים סדומה וגו'

וירא לוט ויקם לקראתם וגו' [י"ט, א']

עין בפירוש רש"י, שמבית אברהם למד לוט לחזור על האורחים. והנה באמת מצינו מידת 'הכנסת אורחים' גם אצל בתואל, שהרי כששאל אליעזר את רבקה - 'היש בית אביך מקום לנו ללון' (בראשית כ"ד), והיינו כמו שפירש רש"י 'כמה לינות', אמרה לו מיד - 'גם תבן גם מספוא רב עמנו גם מקום ללון' (שם), ולא היססה בדבר, כי בטוחה היתה בבתואל שיכניס את אליעזר ואת אנשיו אל ביתו. ויתירה מזו מצינו שנענשו אנשי סדום על שנמנעו מהכנסת אורחים, (כמפורש ביחזקאל ט"ז, ובגמ' סנהדרין דף ק"ט ע"א, ובפירוש רש"י להלן פסוק כ"ו), הרי דגם אנשי סדום נתבעים על כך, וגם משמע דרך אנשי סדום חטאו בזה, ולא שאר הגוים, ואם כן למה הוצרך לוט ללמוד מידה זו של 'הכנסת אורחים' מבית אברהם.

אמנם באמת אצל לוט מצינו שלא רק הכניס את האורחים שנזדמנו לפתחו, אלא היה מחזר על האורחים, ומפציר בהם שיסורו אל ביתו, דכתיב - וירא לוט ויקם לקראתם וגו' ויאמר הנה נא אדוני סורו נא אל בית עבדכם וגו' ויפצר בם מאד וגו', ומידה זו של חיזור אחר האורחים מידה גדולה היא יותר מהכנסת אורחים גרידא, ואם כן יש לומר דמדה זו של חיזור אחר האורחים למדה לוט אצל אברהם, דכתיב ביה - 'והוא יושב פתח האוהל', לראות אם יש עובר ושב ויכניסם לביתו. 'כחום היום', שהוציא הקדוש ברוך הוא חמה מנרתיקה שלא להטריחו באורחים, ולפי שראהו מצטער שלא היו אורחים באים, הביא מלאכים עליו בדמות אנשים. 'וירא וירץ לקראתם', שהיו נצבים במקום אחד, שלא היו רוצים להטריחו, וקדם הוא ורץ לקראתם, וזהו שכתב רש"י שמבית אברהם למד לוט 'לחזור על האורחים'.

וישפם אברהם בבוקר, ויקח לחם וחמת מים, ויתן אל

הגר שם על שכם ואת הילד וישלחה וגו' [כ"א, י"ד]

והנה בגמ' פסחים דף ד' ע"א ילפינן דינא ד'זריזין מקדימין למצוות' מדכתיב להלן בפרשת העקידה 'וישפם אברהם בבוקר', וצריך ביאור, למה לא למדה הגמ' דין זה מדכתיב 'וישפם אברהם בבוקר' קודם לכן גבי קיום מצות גירוש הגר וישמעאל. ונראה, דכיון דענין המצוה של 'גִּרְשׁ האמה הזאת ואת בנה' הוא שלא יהיו אצלו, יש לומר דעצם המצוה מחייב למהר בקיומה, ואין צריך לזה את הדין הכללי של 'זריזין מקדימין למצוות', וממילא אין ללמוד מזה שבשאר מצוות יש ענין של 'זריזין מקדימין למצוות', דשאני הכא דמחויב בכך מצד עצם המצוה. ומבני הישיבה שיחיו שאלו על דברינו ממה שכתב ה'חינוך' במצוה תקמ"ד לגבי מצות שילוח הקן, דהחייב למהר לשלח הוא רק משום ש'זריזין מקדימין למצוות', ע"ש. ויש לחלק, דבמצוה ד'גרש האמה ואת בנה' היו כל המצוה שלא יהיו אצלו, מה שאין כן בשילוח הקן המצוה היא לעשות מעשה שילוח, ורק דטעם מצוה זו הוא שלא תשאר האם אצלו.

אות לחופות
עימוד שהופך טקסט ליצירה
otf74041@gmail.com | 05276-74041

הפצה פרסום ושיווק ספרים
י. בלוי
עד הבית

לרכישה מוזלת של ספרי המחבר

במקד ההזמנות של י. בלוי
bloy.co.il • 054-856-40-33
bloyseforim@gmail.com

כמו"כ ניתנת האפשרות לקבל את הספרים בחינם לכוללים, ישיבות ולבתי כנסיות ומדרשות

לפניות, הארות, ולהרשמה לקבלת הגיליון מידי שבוע במייל

ניתן לפנות בכתובת: emekhashavua@gmail.com
או להשאיר הודעה במספר: 516-581-3597 (001)
או בפקס: 1532-5326259
לתרומות והנצחות אפשר לפנות להנ"ל